

K OTÁZKÁM POUŽITÍ TANKŮ V OBRANĚ A K NIČENÍ NEPŘÁTELSKÝCH VÝSADKŮ

Major Jiří Nečas

Autor hodnotí v článku vlastnosti a možnosti soudobých tanků a výhody (nevýhody) jejich použití v obraně.

Navrhuje opatření k zlepšení obranných schopností obranného rajónu tankového praporu a polemizuje s názorem, že nejvýhodnějším druhem zbraně pro boj s nepřátelskými výsadbky jsou tanky.

V poslední době byly vysloveny některé nové názory na použití tanků v obraně. Především je to myšlenka, podle které mají být základem obrany tankové jednotky, a dále je to použití tankových jednotek (útvárů) k ničení nepřátelských výsadků.

Rychlý poválečný rozvoj bojové techniky vůbec a jaderných zbraní zvláště byl a dosud je příčinou změn v organizaci armád a důvodem k rozsáhlému teoretickému bádání o metodách a formách vedení příští války.

V důsledku revolučních změn ve výzbroji armád dochází (při hodnocení procentuálního podílu jednotlivých druhů vojsk v armádách) k zmenšování a „odumírání“ některých nejen vpravdě historických, ale i modernějších složek armád.

Naproti tomu jsme svědky nebývalého rozvoje letectva nadzvukových rychlostí a raketové techniky. Velká pozornost je ve všech armádách věnována zdokonalování tankové techniky a jejímu masovému zavádění do výzbroje. Tanky vzhledem ke svým takticko-technickým vlastnostem (velká palebná síla a manévrovací schopnost, ochrana osádky proti ZHN i konvenčním zbraním) mají důležitou úlohu v procesu mechanisace a motorisace armád.

I v organizaci naší armády v poslední době značně stoupl počet tanků. Dnešní motostřelecká divize má 9 motostřeleckých a 6 tankových praporů, tanková divise pak 10 tankových a 3 motostřelecké prapory.

Zvětšení počtu tankových praporů se výrazně projeví při srovnání poměrů v počtu motostřeleckých a tankových praporů mezi vševojskovými armádami různého složení. Tak na příklad vševojsková armáda o čtyřech motostřeleckých a jedné tankové divizi má 34 tankových a 39 motostřeleckých praporů (převažuje pěchota), kdežto v armádě o čtyřech motostřeleckých a dvou tankových divizích je 44 tankových a 42 motostřeleckých praporů (převažují tanky). Bude-li mít armáda pět motostřeleckých a dvě tankové divize, bude poměr vcelku vyrovnán (50 tankových a 51 motostřeleckých praporů).

Tato stručná kalkulace naznačuje růst úlohy tanků v boji — tedy i v soudobé obraně.

Použití tanků v obraně

Všimněme si nejdříve některých skutečností týkajících se výzbroje tanků a jejich možností v obraně.

Přitom je třeba vyjít ze skutečnosti, že zbraně umístěné ve (na) věži tanku, tj. kanón a kulomet (protiletadlový kulomet u T-54 A) při zakopání tanku mohou působit bez omezení. Nevýhodou však je, že kanón a kulomet musí působit do jednoho směru a že střelec z protiletadlového kulometu (u tanku T-54 A) je při střelbě z věžového postavení tanku částečně nekryt.

K zvětšení hustoty palby z pěchotních zbraní je možno z tanku (T-34 i T-54 A) vyjmout spodní kulomety a použít jich k palbě z palebného stanoviště vybudovaného mimo okop tanku. Tento kulomet může obsluhovat u tanku T-34 střelec ze spodního kulometu, u tanku T-54 A řidič. Kromě toho lze umístit mimo palebné stanoviště u jednotek vyzbrojených tanky T-34 řidiče a vyzbrojit ho samopalem, který patří do výzbroje tanku.

Je samozřejmé, že boj uvedených členů osádky mimo vlastní tank je možný jen tehdy, když se nepředpokládá provedení manévru tankem.

Tyto možnosti tanků a jejich další takticko-technické vlastnosti umožňují posoudit vhodnost jejich použití v obranném boji. Chci při té příležitosti ukázat na některé kladné a záporné vlastnosti tanku. Povšimněme si nejdříve jejich výhody.

V nynějších podmínkách vystupují do popředí ochranné vlastnosti tanků spočívající v tom, že tanky chrání osádku proti zbraním hromadného ničení (zvláště atomovým výbušným zbraním). Tyto ochranné vlastnosti se kladně projevují nejen jsou-li tanky na místě, ale i když se pohybují. V prvním případě chrání svým pancířem osádku před účinky atomových úderů i při provedení minimálních zemních prací (tato výhoda zvláště vystupuje, nebyl-li k vybudování obrany dostatek času), v druhém případě svou schopností překonávat překážky a zamořené prostory (bojovými chemickými i radioaktivními látkami) umožňují provádění aktivních zásahů do nejhroženějších úseků obrany, tj. do prostorů atomových úderů nepřítele.

Výzbroj soudobých tanků ukazuje, že jejich velkým kladem (zvláště za pohybu) je značná palebná síla, přičemž je nutno si uvědomit, že existují reálné technické možnosti jejího dalšího zvětšení. Vzhledem k pohyblivosti lze tank považovat za jednu z neúčinnějších protitankových zbraní, takže tankové jednotky v obraně není již třeba posilovat dalšími protitankovými prostředky. Stále se zvětšující ráž a dostřel tankových kanónů (s možností nepřímé střelby) je jejich další výhodou, která umožňuje tankovým jednotkám vést obranný boj často bez posílení klasickým dělostřelectvem. Rychlý a rozsáhlý technický pokrok dává naději, že v nejbližší budoucnosti bude vyřešena i možnost použít v tankových kanónech atomových granátů s malým tritolovým ekvivalentem, čímž by se tanky staly pohyblivým a odolným prostředkem dopravy atomových zbraní na cíl a jejich palebná síla by se mnohonásobně zvětšila.

Neposlední výhodou tanků je jejich prakticky nepřetržitá bojová pohotovost, která vyplývá z možnosti zahájit aktivní bojovou činnost kdykoli (na místě i za pohybu), a vysoká manévrovost. Tato druhá vlastnost je zvláště výhodná do doby, než dojde k přímému bojo-

vému střetnutí tanků s nepřítelem, neboť umožňuje provádění rychlého a rozsáhlého manévru tankovými jednotkami i při vedení obranného boje (operace). Výrazně se tato vlastnost projeví (ve srovnání s motostřeleckými jednotkami) při provádění protiatomového manévru.

Vzhledem k tomu, že tanky (jakožto bojové prostředky, které v sobě sdružují dopravu zbraní, zásob i obsluhy s ochrannými a bojovými vlastnostmi) jsou prakticky schopny zahájit bez zvláštních příprav pohyb i boj v kteroukoli dobu, je nutno vidět proti pěchotě výhodu i v tom, že skýtají možnost poměrně snadného a rychlého přechodu z pasivní obrany do aktivní činnosti, která se zvláště projeví při provádění protiztečí a protiúderů.

Je pochopitelné, že při organizování obrany se projeví i některé záporné vlastnosti tanků.

Jednou z hlavních nevýhod tanků je nutnost provádět při jejich zakopávání objemné ženiijní práce. Zkušenosti ukazují, že i vycvičená osádka není schopna zakopat a zamaskovat tank ve střední zemině během průměrně dlouhé noci. Z toho vyplývá, že obranné okopy tanků (a tím obranné rajóny tankových jednotek) budou soudobými průzkumnými prostředky poměrně snadno zjištělné. K usnadnění a především k urychlení (při nedostatku času) uvedených ženiijních prací se v poslední době navrhuje a provádí budování okopů pro tanky pomocí trhavin. Tento způsob je sice značně rychlý, ale daný problém pravděpodobně nevyřeší. Vezmeme-li v úvahu, že v nynějších podmínkách (bojová činnost vedena je na směrech, existuje nesouvislá fronta, jsou časté značně protikladné změny situace způsobené používáním zbraní hromadného ničení) může docházet rychle k zásadním obrátům ve formách operace (tzn. k častým přechodům z útočné k obranné činnosti a naopak) a že tanky, obrněnými transportéry a dalšími motorovými vozidly, které je nutno při přechodu do obrany zakopávat, je soudobá armáda přesycena — pak lze dojít k závěru, že zásobovat tankové, mechanisované a motorisované jednotky trhavinami k budování okopů by asi bylo nad sílu a možnosti zápolí.

Další nevýhodou tanků je skutečnost, že skýtají poměrně veliký cíl. Jsou-li tanky zjištěny, a to je při nedostatečném zakopání a zamaskování nebo při vypálení z tankového kanónu dosti snadno proveditelné, skýtají rozměrný cíl, který lze zvláště novými protitankovými zbraněmi (protitankovými řízenými střelami) vcelku lehce zasáhnout.

V době, kdy se dostávají do bezprostředního boje s nepřítelem (jeho pěchotou), ztrácejí tanky výhodu vysoké manévrovosti a vzhledem ke svým rozměrům se nemohou (proti pěchotě) volně a aniž byly nepřítelem zničeny pohybovat po otevřeném bojišti. V tomto období mohou být jako „pevné palebné ohniště“ (s omezenými pozorovacími možnostmi) poměrně snadno ničeny i ručními protitankovými zbraněmi nepřátelské pěchoty.

Tato nevýhoda, tzn. obtížnost boje s nepřátelskou pěchotou, vyplývá ze skutečnosti, že tankové jednotky bez zesílení pěchotou nejsou s to organizovat v obraně dostatečně hustou palebnou přehradu z pěchotních zbraní.

Kladné i záporné vlastnosti tanků posuzovány komplexně a ve vzájemné souvislosti ukazují, že tank je bojový prostředek, který je předurčen především k vedení aktivní (útočné) bojové činnosti.

Z tohoto hlediska byly a jsou dosud tanky používány i v obraně. Jsou prostředkem velitele a ten jejich dovedným použitím může dosahovat maximální aktivity obrany. Vychází-li se z tohoto faktu, a při současném uvážení nasycenosti nynějších svazků i svazů tanky je nutno považovat podle mého mínění za správný takový názor, že **tanky (tankové prapory) se staly základem vysoké aktivity soudobé obrany**, jejíž význam neobyčejně vzrostl.

Domnívám se, že i v dnešních podmínkách — kdy se názory na organizaci obrany často a zásadním způsobem vzájemně liší — zůstávají (ve většině případů) základem vlastní obranné bojové činnosti obranné rajóny motostřeleckých praporů, zesílených podle konkrétní situace dalšími bojovými prostředky.

Zvětšením šířky praporečnického obranného rajónu (a tím snížením hustoty paleb) vznikl požadavek většího zesilování praporů (rot) protitankovými prostředky, z nichž za nejvýhodnější jsou v současné době považovány právě tanky. Dosavadní praxe ukazuje, že veliteli pluku, který organizuje obranu v terénu dostupném tankům, zůstává po zesílení motostřeleckých jednotek tanky v rukou jen značně malá část tankového praporu. Tento zbytek tankové jednotky (útvary) tvoří zpravidla tankovou zálohu příslušného velitele, jejímž úkolem bude především provádět (účastnit se) protizteče a teprve pak organizovat statickou obranu v obranných rajónech. Z toho vyplývá, že u motostřeleckých svazků (přes větší nasycenost tanky) to budou motostřelecké prapory (roty), které budou základem obrany.

Je vcelku samozřejmé, že u tankových svazků, které v případě, že nebudou provádět protizteč (protizteč), zaujmou obranu v hloubce obrany armády, bude základem obrany obranný rajón tankového praporu.

Posuďme z hlediska kladných a záporných vlastností tanků otázku obranyschopnosti rajónů organizovaných z tankových jednotek. Zásada, že základem obrany mají být obranné rajóny tankových praporů (rot), vyjádřena jinými slovy v podstatě znamená, že tyto prapory (roty) jsou pro organizaci obrany výhodnější (odolnější) než motostřelecké. Domnívám se, že tento názor bude správný a opodstatněný jen za určitých podmínek.

Srovnajme počty zbraní tankového a motostřeleckého praporu (podle cvičné organizace Čs. lidové armády):

Jednotka	samopal, puška	kulomet	BzK 82mm	tarasnice	pancéřovka	minomet 82mm	kanón 85mm (100mm)
mspr	365	33	6	6	27	3	—
tpr (msp)	90	64	—	—	—	—	32

Na podkladě této tabulky lze říci, že vzájemný početní poměr v kulometech je výhodnější pro tankový prapor a v protitankových zbraních (bereme-li za základ u motostřeleckého praporu součet pancéřovek, tarasnic a bezzákluzových kanónů a u tankového praporu kanóny) je vcelku vyrovnán, přičemž je nutno vzít v úvahu mnohem větší účinnost tankových kanónů. Jasně se však projevuje převaha motostřeleckého praporu v samopalech. U tankového praporu prakticky může ze samopalu působit jen jeden člen osádky tanku (je-li prapor vyzbrojen tanky T-34), tj. celkem 32 samopalů. Je-li tankový prapor vyzbrojen tankem T-54 A, s palbou ze samopalů nelze počítat, ovšem naproti tomu může použít k ničení skupinových cílů pěchoty protiletadlových kulometů.

Povšimněme si dále hustotu tanků v obranném rajónu tankového praporu (šířka obranného rajónu 3–5 km, u tankového praporu 30 tanků).

Při minimální šířce obranného rajónu tankového praporu 3 km, bude-li tankový prapor v jednom sledu, připadá jeden tank na 100 m, a bude-li ve dvou sledech s dvěma rotami v prvním sledu, budou průměrné mezery mezi tanky těchto rot 150 m. Ještě řidčí sestava tanků bude tehdy, když šířka obranného rajónu tankového praporu bude 5 km. V případě, že tankový prapor bude v jednom sledu, budou průměrné rozestupy mezi tanky 165 m, a budou-li v prvním sledu jen dvě rot, pak jeden tank těchto dvou rot bude připadat průměrně na šířku 250 m.

Budeme-li považovat dosavadní normy šířek pro motostřelecké jednotky v obraně (prapor 3–5 km, rota 1–1,5 km) za platné i pro tankové jednotky, pak budou minimální mezery mezi tanky průměrně 100 m. Tato vzdálenost však nepřátelské pěchotě umožňuje ve středně členitém a porostlém terénu pronikat bojovou sestavu tankové jednotky a ničit jednotlivé tanky protitankovými ručními zbraněmi v boji zblízka.

Výše uvedené kalkulace jsou založeny na počtech, které uvádí cvičná organizace naší armády. Srovnání výhodnosti tankových a motostřeleckých jednotek k obraně podle nynějších mírových počtů hovoří ještě výrazněji ve prospěch jednotek motostřeleckých.

K odstranění tohoto hlavního záporu v obraně tankových jednotek se nabízí několik různých řešení.

První z nich je to, aby obrana tankové jednotky byla organizována více soustředěně z hlediska čety. Přitom se jednotlivé tanky v četě vzájemně chrání, a i když se tím prodlouží mezery mezi četami, nebude to vcelku na závadu, poněvadž tanky při postřelování mezer svými palebnými prostředky (kanóny a kulometry) jsou vzhledem k jejich činnosti ve výhodě proti motostřeleckým jednotkám. Kromě toho je nutno tyto mezery přehrazovat palbou dělostřelectva (minometů), protipěchotními a protitankovými zátarasami a mimo to do nich plánovat i manévry tanky (např. z hloubky sestavy rot nebo praporu). Výhodou tanků je skutečnost, že každý tank je vybaven rádiovou stanicí umožňující kvalitní spojení v rotě i praporu.

Druhá možnost, jak dosáhnout toho, aby se obrana tankového praporu vyrovnala hodnotě obrany motostřeleckého praporu, je zesilování tankových jednotek v obraně pěchotou u těch tankových jednotek a útvarů, do nichž není pěchota organicky začleněna (tankové prapory motostřeleckých pluků a tankové pluky motostřeleckých divizí). Cílem tohoto posílení je chránit pěchotou tanky, vyplnit jí mezery mezi nimi, a dosáhnout

nout tak větší hustoty paleb, především pěchotních. Sílu posilové pěší jednotky nelze jednoznačně určit, může se pohybovat mezi četou a rotou a bude záviset na úkolu tankové jednotky v obraně, důležitosti přehrazovaného směru, členitosti a pokrytosti terénu a podobně.

Obranný rajón (úsek) tankového praporu (pluku) nezesíleného pěchotou se přibližuje svým charakterem a účinností spíše protitankovému rajónu (což se zvláště projeví, uvážíme-li, že tíhu obranného boje z hlediska armády nesou obranné rajóny motostřeleckých jednotek — motostřeleckých divizí — umístěné převážně na „předním okraji“, kdežto rajóny tankových jednotek budou v převaze v hloubce obrany) nebo palebnému postavení dělostřelectva (samohybného) schopného působit i nepřímou palbou.

Takovýto obranný rajón nemá a nemůže mít vzhledem k malé hustotě palby z pěchotních zbraní způsoblost a účinnost obranného rajónu (úseku) motostřeleckého praporu (pluku) při boji s nepřátelskou pěchotou, která vede boj pěšky po sesednutí z kolových vozidel a obrněných transportérů.

Třetí možné řešení zlepšení hodnoty obranného rajónu tankové jednotky spočívá ve zmenšení jeho šířky. To by znamenalo stanovení zvláštních norem pro tankové jednotky a útvary, což by nebylo nic nového, poněvadž naše řády v dřívější době uváděly také dvojí normy, a to pro pěší a tankové jednotky (útvary). Aby bylo dosaženo přibližně stejné hodnoty obranného rajónu tankové a motostřelecké jednotky (úvaru), bylo by třeba snížit normy pro tankové jednotky asi o jednu čtvrtinu.

Závěrem k této otázce je možno říci, že k tomu, aby obranný rajón tankového praporu mohl být považován za základ obrany (tzn. aby vyhovoval požadavkům soudobého boje lépe než obranný rajón motostřeleckého praporu), je nutno vyloučit některé nevýhody použití tankových jednotek v obraně. Nejsnadnější cestu k řešení je možno vidět v posilování tankových jednotek pěchotou a ve zmenšení šířek jejich obranných rajónů.

Použití tanků k likvidaci nepřátelských výsadek

V poslední době je prosazován názor, že pro ničení nepřátelských výsadek je nejvýhodnější používat tankové jednotky nebo útvary.

Domnívám se, že použití „čistě“ tankových jednotek (úvarů) k likvidaci výsadek je ve většině případů (v našich podmínkách) nevýhodné.

Při posuzování vhodnosti použití tanků k uvedenému účelu je třeba si uvědomit několik skutečností, týkajících se výsadek nepříteli i vlastností tanků.

Především je to ten fakt, že výsadky jsou speciálně cvičeny k zálužnému a lživému způsobu vedení boje, zvláště pokud se týče dovedného využití všech vlastností terénu a zbraní (v našem případě protitankových). Terén na středoevropském válčišti je charakterisován značnou členitostí a pokrytostí, tzn. vlastnostmi, které značně ulehčují nepřátelským výsadekům boj s tanky.

Posuzujeme-li tyto záporné vlastnosti terénu (z hlediska bojové činnosti tanků) ve vzájemné souvislosti se „slepostí“ tanků při boji se skrytými (krytými) výsadkáři nepříteli, musíme při objektivním hodnocení obou skutečností dospět k závěru, že výhoda je na straně výsadkářů, neboť v uvedených podmínkách jsou s to vcelku snadno zničit tanky ručními protitankovými zbraněmi.

Je třeba ovšem připustit případy, kdy použití tankových jednotek proti výsadekům je výhodné. Především to bude v případě tak rychlého zásahu tankové jednotky (útvary), který by jí umožnil boj s nepřátelskými výsadeky v otevřeném a nepokrytém terénu, tzn. zvláště v prostorech doskovových ploch a v době, kdy ještě výsadeky nedisponují těžšími protitankovými (dnes již raketovými) zbraněmi, nebo dosud nestačily organizovat obranu. Jiný případ možného výhodného použití tanků bude tehdy, jestliže na nepřátelské výsadeky bude po vysazení proveden úder (úderů) vlastními atomovými výbušnými zbraněmi. Ochranné vlastnosti tankům umožní, aby působily i v zamořených prostorech, pronikaly jimi a ničily zbytky výsadeků nepřítele.

Aby bylo možno použít tanků k úspěšnému boji s výsadeky, jeví se účelným zesilovat tankové jednotky pěchotou, přičemž jednou z nejúčinnějších forem součinnosti tanků s ní by bylo vytváření tankových výsadeků, které jsou nejvýhodnější pro ochranu tanků při boji z blízka.

Přitom je nutno zdůraznit, že nestačí zesílení jen pěchotou, ale je nutno je provádět i jinými druhy vojsk, podle konkrétní situace. V současné době se na cvičeních setkáváme při ničení nepřátelských výsadeků především s takovými řešeními našich velitelů, že proti výsadekům vysílají tankové nebo motostřelecké útvary bez jakéhokoli zesílení.

Shrneme-li uvedené myšlenky, dospějeme k závěru, že používat samostatně tankové útvary proti nepřátelským výsadekům nebude ve většině případů výhodné. Nebudou-li v armádě organizovány a k boji proti výsadekům používány zvláštní, speciálně vycvičené jednotky (útvary), je nutné, aby velitel (nebo štáb) organizující likvidaci výsadeků určil pro tento účel takovou jednotku (útvary), která bude v dané situaci nejlépe vyhovovat.

Druh použité jednotky (útvary) a její síla bude záviset především na takových činitelích, jako je terén, ve kterém nepřítel výsadeků použil, situace výsadeků v době rozhodování (probíhá ještě vysazování, shromažďování výsadek, nebo již zaujaly obranu a pod.) a v neposlední řadě i na cíli boje s výsadeky (tzn. zničit, nebo jen blokovat).

Cílem mého článku nebylo osvětlit vyčerpávajícím způsobem použití tanků v soudobém boji. Jeho náplň jsem zaměřil k objasnění některých svých názorů na problémy, o kterých se v poslední době hodně hovoří. Bylo by proto účelné, aby se k těmto otázkám vyslovili i další pracovníci našich velitelství a štábů.